

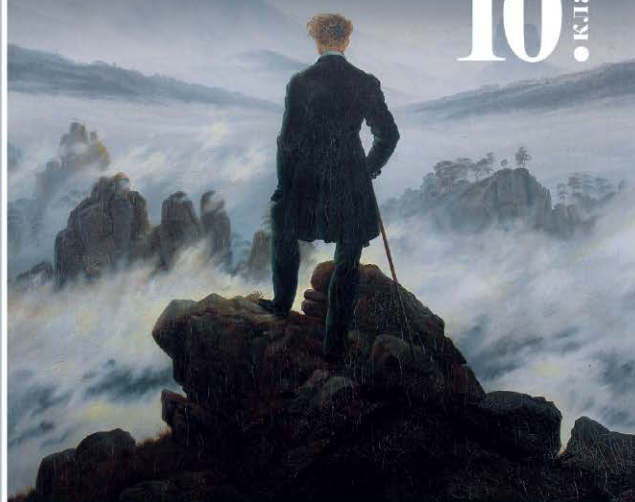
И. КОЛЕВ
Р. ЛЮЦКАНОВ
Р. ПОЖАРЛИЕВ
П. МАКАРИЕВ
Х. СТОЕВ
Р. НАЙДЕНОВА

КНИГА за УЧИТЕЛЯ

И. Колев • Р. Люцканов • Р. Пожарлиев
П. Макариев • Х. Стоев • Р. Найденова

ФИЛОСОФИЯ

10 клас

- © Иван Георгиев Колев, Росен Любомиров Люцканов, Райчо Вангелов Пожарлиев,
Пламен Матеев Макариев, Христо Петков Стоев,
Розелина Гюрова Найденова-Пириндева, *автори*, 2018
- © Деян Пламенов Балабанов, *графичен дизайн*, 2019
- © Петко Енчев Минчев, *корица*, 2019
- © „КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД, *издател*, 2019
- ISBN 978-619-215-458-5

Възпроизвеждането на това издание или на отделни негови части под каквато и да е форма без изричното писмено съгласие на „КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД е престъпление.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Увод.....	5
II. Годишно тематично разпределение (изтеглете от ТУК)	
III. Методически разработки на уроците за нови знания	7
IV. Тест за изходно ниво.....	34
V. Методически указания	38

I. УВОД

Уважаеми колеги,

Авторският екип на Издателство „Клет България“ разработи учебник по философия за 10. клас, следвайки **визията за съдържание** на учебния комплект по философия за 8. и 9. клас. Учебният комплект съдържа учебник, електронен вариант на учебник и книга за учителя.

Учебникът съдържа 29 учебни единици за нови знания, 32 – за практически дейности и упражнения, 5 – за обобщаване на знания, и 6 – за оценка и контрол: по 2 през първия и втория учебен срок и по 1 за входно и за изходно ниво. В примерното тематично разпределение предвиждаме 2 учебни часа за преговор и припомняне на изискванията за анализ на философски текст, водене на дебат и дискусия, решаване на философска дилема, презентиране и работа по проект. Следването на идентични похвати, познати от 8. и 9. клас, затвърждава у учениците уменията за философска рефлексия и учителят следва да акцентира върху практическата полезност от осмислянето и аргументирането на светогледно отношение, което ще се развива чрез решаване на философски дилеми и сократически диалог, чрез критическо мислене и аргументация. Всяка тема въвежда акцентите на учебното съдържание, основните понятия, плана на темата. Това насочва вниманието на ученика и улеснява учителя при структурирането на урока. Съдържанието е поднесено на достъпен за учениците език, онагледено с таблици, графики, фрагменти, полезна и любопитна информация, която подпомага асоциативното мислене и запомняне. Всяка тема обобщава новите знания в рубриката „От тази тема научихте“, което систематизира наученото. Темите завършват с въпроси за контрол на степента на разбиране и осмисляне на новите знания. След всяка тема е предвиден час за практически дейности и упражнения – „Философски семинар“. Упражненията предполагат интерактивни методи на работа и стимулиране на активността на учениците. Рубриката „Работа на текст“ предполага анализ на автентични текстове, анализ и извеждане на същностни определения на понятията. Рубриката „Философски дилеми“ провокира споделяне на личен опит при анализ на светогледна дилема, дискусия и прилагане на усвоените знания от темата за решаването ѝ. Рубриката „Сократически диалог“ изисква предварителна подготовка: на учениците да се възложат роли, да са готови да приложат „майевтиката“ като метод за постигане на истинно знание, предварително да са подготвили въпроси. В рубриката „И още“ са зададени разнообразни практически задачи, в които учениците практически прилагат знанията си по темата, анализират текст или казус, работят по проект, презентират, дискутират, създават аналитичен текст. В края са систематизирани уменията, които учениците вече имат в рубриката „Знаете и можете“. Структурираните в 2 учебни часа тема за нови знания и практически дейности и упражнения са съобразени с учебната програма и в края на обучението постигат очакваните резултати и основните познавателни и функционални компетентности.

Електронният вариант на учебника съдържа и допълнителни материали, които поради ограничения обем на книжното тяло не намериха място в него. Това позволява на по-любознателните ученици да разширят знанията и уменията си, а учителите да поставят индивидуални задачи за самостоятелна работа.

Книгата за учителя е насочена към учителите по философия в 10. клас. Авторите отчитат факта, че за пръв път учителите по философия ще преподават философска и логическа проблематика на десетокласници и философското ѝ осмисляне следва да се съобрази с техните възможности и опит до момента. Предложените методически разработки на темите за нови знания подпомагат учителя в структурирането и подготовката на уроците, като ги ориентира в целите, методите за преподаване и учене, учебно-методическите ресурси и контрол и очакваните резултати от обучението. Разработеното съдържание насочва учителя към задачите, които трябва да постави за самоподготовка на учениците, за да подготви успешен урок за упражнение. Книгата на учителя съдържа и примерно годишно тематично разпределение, което учителят може да „прекрои“ съобразно спецификата на училището и особеностите и специалните изисквания на учениците, на които преподава и което е съобразено с новите изисквания на Наредба № 5 на МОН за годишното тематично разпределение.

Уважаеми родители,

Книгата за учителя е предназначена и за загрижения за детето си родител. Вашето дете ще се срещне с предмет, който изисква по-задълбочено познание и осмисляне на същността на света като цяло. Това обаче не е просто продължение на един учебен предмет, а е въведение в света на общуването със скритата същност на нещата по един умпостижим начин чрез методите на критичното мислене. Системното учене и формиране на умение за философска рефлексия е едно от най-ползните занимания, които ще позволят на вашите деца да израснат като знаещи, отстояващи позициите и мненията си млади хора, разширяващи познавателния си кръгзор, изграждащи вкус към критично мислене и аргументация. В този процес вероятно ще имат нужда от дискусия, от диалог с вас, от вашия житейски ориентир за разбиране и осмисляне на абстрактната философска проблематика. Учете се заедно с тях, подпомагайте израстването им. Това би ги убедило в полезността на заниманията с философията. Учебникът и книгата за учителя могат да се превърнат в ръководство за родителя, който желае да измени заедно с детето си пътя на осъзнатата философска рефлексия на света.

На добър час!

Авторите

III. МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИТЕ ЗА НОВИ ЗНАНИЯ

ТЕМА 1. Философия и критическо търсене на истината

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да познават и осмислят понятието истина през призмата на философското познание и критическо отношение в процеса на познание.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- разпознават удивлението и съмнението като начала на теоретичната философия
- разбират философското познание като критическо търсене на истината (Сократ).

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, презентация, диалог/дискусия, работа в групи, работа с текст, творчески задачи

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи философски текстове и казуси, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява философското познание като критическо търсене на истината. Възможно е онагледяване с мултимедийна презентация. Като дава конкретни примери и подтиква към анализ и споделяне на личен опит и разбиране на учениците, учителят формулира понятието *йерархия на ценностите*. Темата провокира учениците да актуализират знания по темата от 8. и 9. клас и да осмислят опита си, търсейки същностното. Учителят направлява процеса на осмисляне по начин, по който учениците да осъзнаят, че удивлението и учудването, съмнението са отправната точка на философското осмисляне на света и начала на теоретичната философия. Философска нагласа към живота и света като цяло е необходима за критическото търсене на истината. Ролята на учителя е да провокира и да направлява процеса на осмисляне, като позволи учениците сами да достигнат до изводи и обобщения.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата, като пояснява основните стъпки при анализа на философски фрагмент и текст. Обръща внимание на предварителната подготовка по темата „Истина и гледни точки“. Работата по подбрани от учителя подходящи текстове ще формира философско отношение. В хода на разрешаване на философската дилема се изяснява отношението към търсене на истината.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 2. Философия и осмисляне на света

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат съдържанието на понятието *теория* за осмисляне на „философските светове“ и на личния си опит.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- осмислят ситуациите на удивление и съмнение от личния си опит
- проблематизират определена теза на събеседника си и да противопоставят свой контрааргумент
- осъзнаят значението на философската теория за осмислянето на света и житейския си опит.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, работа в малки групи, интерактивни методи, анализ на текст, анализ на казус

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи философски текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява понятието *теория*. Възможно е онагледяване с мултимедийна презентация. Темата предполага учениците да осмислят личен опит и да достигнат до философски обобщения, като проследяват философски теории за същността на света в историко-философски план. Учителят постига целите на урока чрез анализ на текст от учебника и философска дилема. Учителят поставя задача ученици по групи да намерят същностните характеристики на представените философски теории. Поставя времево ограничение, например 5 минути. В процеса на обсъждане на написаното се осмисля и личен опит.

Учениците отговарят на въпросите след темата с цел установяване степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата, като поставя конкретни задачи по текстовете за анализ и философската дилема.

Учителят разпределя групите и задачите по дебата за часа след философския семинар.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 3. Истина и валидност.

Какво е логика и защо тя ни е нужна?

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: Учениците да разберат спецификата на логиката като наука за правилното мислене, позволяваща ни да разпознаваме валидните изводи чрез осмисляне на понятията *логика* и *валидност*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- разбират спецификата на логиката като наука за анализ и оценка на валидността на аргументи
- разбират връзката между истина и валидност.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, анализ на казуси, дискусия

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи философски текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява какво е логиката като наука за мисленето, дава примери за валиден извод, проследява в историко-философски план възникването на логиката и различните схващания на софистите, Сократ, еристите и Платон като предхождащи класическата логика на Аристотел. Възможно е онагледяване с мултимедийна презентация. Чрез анализ на казуси се осмисля логиката като наука, като критика. Учителят обяснява спецификата на валидните изводи като средство за постигане на истинно знание. Осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя логически задачи за индивидуално решение.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата, като поставя за задача учениците да открият разновидност на парадокса на Лъжеца в Библията и по групи да се запознаят с апориите на Зенон.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 4. Значение и употреба на думите.

Как се дефинира понятие?

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат социалния характер на употребата на думите и значението на понятията и термините в логиката за постигане на истинно знание чрез осмисляне на понятията *термин (понятие), значение, дефиниция*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците:

- разбират социалния характер на значенията на думите.
- познават логическите характеристики на термините (съдържание и обем)
- анализират различните употреби на думите в зависимост от контекста (напр. когнитивна и емотивна употреба)
- умеят да откриват и конструират правилни дефиниции на термините чрез прилагане на техники и правила за дефиниране
- осъзнават важноста да се изразяват точно, ясно и недвусмислено

- осъзнават необходимостта от полагане на усилия за разбирането на текст, партньор в дискусиата и т.н.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, анализ на казус, дискусия

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи философски текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява какво представляват понятията и по какво те се различават от думите, какво изразява законът за обратното отношение между обем и съдържание на понятието, как се построяват дефиниции и какви са техниките за дефиниране, как се оценява качеството на дефинициите, какво е *дърво на Порфирий* и за какво служат класификациите на науките. Възможно е онагледяване с мултимедийна презентация. Осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи да дадат примери за отношението между обем и съдържание на понятието, за построяване на дефиниции, като разделя класа на групи, които да приложат различни техники за дефиниране на едно и също понятие/понятия. На учениците се дава възможност да проблематизират свой опит при оценка на качествата на дефинициите, като обясняват и правилата, които прилагат. Поставя задача за 5 минути групите от ученици да построят дърво на Порфирий чрез деление на понятието. Учителят провокира обсъждане по темата за какво служат класификациите в науката.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – уроку за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час и се поставят конкретни задачи.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 5. Дедукция. Диаграми на Ойлер-Вен

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да познават категоричните пропозиции и техните видове, да анализират тяхната истинност чрез логически квадрат и диаграмите на Ойлер-Вен.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- познават структурата на категоричните пропозиции
- познават основните видове пропозиции
- построяват диаграми на Ойлер-Вен
- анализират логическия квадрат
- извършват непосредствени умозаключения.

● Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, практически упражнения, анализ на казус, решаване на логически задачи, дискусия

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи философски текстове и задачи, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на *категоричната пропозиция* като твърдение, което съотнася обемите на две понятия, с примери посочва субект и предикат като съставни части на категоричната пропозиция. Онагледява *класификация на категоричните пропозиции*: по количество (общи и частни) и по качество (утвърдителни и отрицателни). Обяснява практическата приложимост на *диаграмите на Ойлер-Вен* като графичен обект, чрез който се представят обемните отношения между термините в категорична пропозиция. Възможно е онагледяване с мултимедийна презентация на различните видове категорични пропозиции и термините. Осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на структурата и вида на категорични пропозиции. Провокира активност, като поставя логически задачи за анализ на логически квадрат и построяване на диаграми на Ойлер-Вен, за да добие представа за степента на усвояване от учениците на съдържанието на урока и усвояване на умения за логически анализ и извършване на непосредствени умозаклучения.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи върху логически задачи.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 6. Дедукция. Категоричен силогизъм

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да оценяват валидността на дедуктивните аргументи чрез осмисляне спецификата на дедукцията и категоричния силогизъм.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- познават структурата на категоричния силогизъм
- умеят да излагат силогизъм в стандартна форма
- оценяват валидността на силогистичен извод
- осмислят характеристиките на дедуктивните аргументи
- умеят да използват основните дедуктивни умозаклучителни схеми.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, анализ на казус, дискусия

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят, като актуализира знания от предходните теми в беседа, обяснява що е *дедукция* и спецификата на *дедуктивните умозаклучения* като извеждане на частното от общото посредством *логически правила*, основният за Аристотеловата логика *категоричен силогизъм* като извод с две категорични пропозиции в качеството на предпоставки и трета – на извод. С конкретни примери учителят характеризира отношенията между трите термина (малък, среден и голям) и определяната от разположението на термините в предпоставките *силогистична фигура*. Изяснява как видът на пропозициите, които играят роля на предпоставки в силогизма, определя различните видове *силогистичен модус*. Препоръчително е онагледяването с конкретни примери и/или с мултимедийна презентация. Учителят стимулира учениците да участват в процеса на усвояване на новите знания, като задава подходящи въпроси. Осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на логически задачи. Провокира учениците да обясняват сами решенията на поставените задачи.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни логически задачи.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 7. Дедукция. Таблицы на истинност

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да умеят да съставят истинни пропозиции като прилагат основни логически закони.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- могат да изграждат съставни от прости твърдения
- познават основните логически константи
- знаят какво представляват логическите закони и кои са основните логически закони
- умеят да прилагат таблиците за истинност.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, анализ на казус, решаване на логически задачи, дискусия

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, логически задачи, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява що е *атомарна пропозиция*, *съставна пропозиция* и *логически константи*, като актуализира знанията на учениците по информатика и информационни технологии за прости съждения, сложни съждения и логически константи. Нагледно представя *таблицата за истинност*, представляваща начина, по който стойностите на дадена съставна пропозиция зависят от съставлящите я пропозиции и начина на тяхното свързване. Провокира участие на учениците, като актуализира знанията им по тематиката. Провокирайки активност у учениците, учителят обяснява що е *логически закон*, като го дефинира като пропозиция, която е истинна за всички стойности на съставлящите я атомарни пропозиции. Учителят стимулира учениците да правят аналогии и да споделят лични наблюдения и опит. Осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на фрагментите от темата. Учителят може да представи на мултимедията таблицата за истинност, като попълва с участието на учениците стойностите на съставните пропозиции. Учителят извежда понятие за логически закон и обяснява основните логически закони. В хода на работа се правят връзки между езика на логиката и естествения език, като се стимулират учениците да дават примери.

Учениците отговарят на въпросите след темата с цел установяване степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни логически задачи във връзка усвояване на уменията учениците да оценяват истинността на пропозиции с помощта на таблиците за истинност.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 8. Логическо следване

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да осмислят възможностите за логическо следване и да усвоят уменията да правят правилни изводи от необходимо и достатъчно условие и индуктивно силни изводи за причинно-следствени връзки.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- знаят какво представлява отношението на логическо следване
- познават кои са най-често използваните правила за извод
- различават необходимо и достатъчно условие
- разпознават условните и дизюнктивните умозаключения
- правят правилни изводи от необходимо и достатъчно условие
- анализират дилеми
- умеят да правят индуктивно силни изводи за причинно-следствени връзки.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, анализ на казус, решаване на дилеми и логически задачи

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и логически задачи, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява особеностите на условните и дизюнктивните аргументи и ролята им за постигане на истинно знание. Като онаглеждава с мултимедийна презентация или графично на дъската, учителят обяснява и дава примери за *логическо следване* на дадена пропозиция от друга пропозиция или пропозиции, тогава и само тогава, когато в тяхната истинностна таблица няма нито един ред, в който вторите получават едновременно стойност истина, а първата получава стойност неистина; за *модус поненс* като валидно правило за извод, според което от една импликация и нейния antecedент следва логически нейния консеквент; за *достатъчно условие*, при което истинността на antecedента на една импликация е достатъчно условие за истинността на нейния консеквент; за *необходимо условие*, при което истинността на консеквента на дадена импликация е необходимо условие за истинността на нейния antecedент. Учениците осмислят понятието *непротиворечивост*, като учителят дава примери как дадена теория е непротиворечива, ако в нея не са изводими едновременно дадена пропозиция и нейното отрицание. Възможно е онаглеждаване с мултимедийна презентация, при което учителят стимулира учениците да използват условни и дизюнктивни аргументи и да разкриват причинно-следствени връзки. Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на тест от темата.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни логически задачи във връзка с практическо усвояване на дизюнктивното и условно аргументиране.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 9. Индуктивни изводи

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците за осмислят целите и задачите на индуктивната логика и характеристиките на индуктивните аргументи и индукцията.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- разпознават характеристиките на индуктивните аргументи
- познават методите на научната индукция
- умеят да оценяват силата на индуктивните аргументи
- оценяват важността и приложимостта на методите за логическо изследване за ежедневиия живот и научните теории
- умеят да прилагат методите на Мил
- оценяват допустимостта на умозаключения по аналогия.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, анализ на казус, дискусия, решаване на логически задачи

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и логически задачи, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на индукцията, като прави съпоставка с дедукцията. Разкрива характеристиките на *индуктивна логика* като съвкупност от теории, които анализират условията, при които можем да заключаваме за осъществимостта на общо правило въз основа на наблюдавани частни случаи. Обяснява индуктивните умозаключителни схеми, разработени от английския философ Джон Стюарт Мил и известни като *методи на Мил*. Представя аналогията като извод, при който въз основа на сходството между две или повече неща в определени отношения се заключава за сходство между тях в друго отношение. Като онагледява с мултимедийна презентация, учителят представя тези методи на индукцията и провокира учениците да постигнат осмисляне на конкретни примери и да изведат определения. Представя казуси и възлага учениците с индуктивни аргументи да обосновават или отхвърлят направените изводи. Стимулирани са от учителя да прилагат личен опит и да оценяват силата на индуктивно аргументиране.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални логически задачи за прилагане методите на Мил.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с практическо прилагане на наученото.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 10. Структура на аргументите

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат що е аргумент и да усвоят уменията за аргументиране на лична позиция.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- различават аргумент от поредица изказвания, между които няма формално-логическа връзка
- анализират структурата на аргументите
- проявяват готовност за аргументиране на личната си позиция
- проявяват нагласа да не приемат тези без критическа проверка
- намират разликите между аргументите в различни области на живота и знанието
- познават структурата на аргументите според модела на Тулмин

- прилагат основните стратегически правила в обосноваването и опровергаването.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, работа в екип, решаване на логически задачи

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява процеса на аргументиране чрез понятията *теза* (твърдение, което искаме да обосновем), *основание* (твърдение или твърдения, чиято истинност ни дава правото да приемем тезата), *удостоверяване* (показване на връзката между теза и основания), *принцип* (общ постулат, който оправдава начина ни на обосноваване), *сила* (степен, в която истинността на основанията е свързана с истинността на тезата), *изключение* (случай, при който основанията са истинни, но тезата ни не е). Учителят онагледява с мултимедийна презентация теза и възможната ѝ аргументация, като посочва горните понятия и структурата на аргумента. Учителят стимулира учениците да споделят и да осмислят през личен опит аргументиране на зададени тези. Поставя задача всеки ученик за пет минути да посочи аргументи на конкретна теза и да посочи структурата на аргументите. Анализират се и се дефинират понятията.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – уроку за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с диалог между пропонент и опонент по зададена теза.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 11. Правила и грешки в аргументацията.

Как да се предпазваме от логически грешки?

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да осмислят силата на критическото мислене, като се ориентират в различните типове грешки в аргументирането и усвоят уменията да прилагат основни стратегии за аргументиране.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- познават основни стратегии за аргументиране и типове неформални грешки
- умеят да формулират проблем и теза и да откриват и анализират релевантна информация
- умеят да разпознават неформални аргументни заблуди
- осъзнават важността на критическото мислене за преодоляване на конфликти и постигане на съгласие.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, анализ на казус

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява значимостта на тезата, основанията и неформалните аргументни заблуди в процеса на аргументиране. С конкретни примери, като провокира активността на учениците, извежда понятията *софизъм* (невалиден аргумент, който подвеждащо прилича на валиден аргумент), *грешки на релевантността* (логически грешки, при които връзката между предпоставки и следствие е психологическа, а не логическа), *логически грешки в науката* (тип логически грешки, към които принадлежат фалшивата причина, прибързаното обобщение и кръговото разсъждение), *фалшива дилема* (подвеждащ избор между алтернативи, които не изчерпват всички възможности). С мултимедийна презентация представя различни казуси и поставя задачи учениците да разпознаят софизмите и основните видове логически грешки, да анализират случаи на погрешно формулиране и подмяна на тезата и да се научат да избягват такъв тип грешки, да разпознават и да се предпазват от реторически уловки. Учителят стимулира учениците да посочат какво представлява критичното мислене и защо то е важно. Учителят поставя задача всеки ученик да даде аргументиран отговор, напр. за 5 минути, и се провежда обсъждане и анализ на погрешно аргументиране.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи за критично осмисляне по темата: „Фалшиви новини и медийни манипулации“.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 12. Свят. Античен космос

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат значимостта на поставянето на философския проблем за същността на света и на античното разбиране на света като космос чрез осмисляне на понятията *свят, първопричини, метафизика, битие, материя и форма, идея*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- осъзнаят смисъла на поставянето на проблема за принципите на съществуващото
- разберат как древните философи обясняват света и осмислянето на света в натурфилософията
- познават античното разбиране на света като космос
- различават обясненията на Платон и Аристотел за света.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на античното разбиране за света като космос. Препоръчително е да се онагледяват с мултимедийна презентация различните философски възгледи за света: митологични възгледи, натурфилософия, първоелементи, първопричини, метафизика. Учителят стимулира учениците да изразят мнението си за обсъжданите философски категории и теории категории и провокира активност с цел по-добро осмисляне на проблематиката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на обясненията на Платон и Аристотел за света.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – уроку за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог и мисловния експеримент.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 13. Свят. Ново време

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат значимостта на поставянето на философския проблем за същността на света през Новото време чрез осмисляне на понятията *субстанция, пространство, време, тяло, движение*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- осмислят как през Новото време под влиянието на идеите на Ренесанса и развитието на науките се обяснява света като безкраен и как философското осмисляне се издига на по-високо ниво на абстракция чрез понятията за субстанция, пространство, време, тяло и движение.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на разбирането за света като безкрайна вселена под влияние на ренесансовите идеи и развитието на науката. Препоръчително е да се онагледява с мултимедийна презентация различните философски възгледи за света, повлияни от научните открития: Николай Кузански, Декарт, Нютон. Учителят стимулира учениците да изразят мнението си за обсъжданите

философски категории и теории категории и провокира активност с цел по-добро осмисляне на проблематиката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на обясненията на Нютон и Декарт за света и на понятието субстанция.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема и сократическия диалог.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 14. Свят. Философия и наука

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат връзката между научните постижения и философската рефлексия върху света като се акцентира върху понятията *пространство, време, безкрайност* в природо-математическите науки и във философията

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- правят съпоставки и аналогии между философски теории за света и природо-математическите знания за света
- сравняват значенията на философските понятия с понятията от природо-математическите науки (пространство, време, безкрайност)
- осъзнават значението на философските теории за формиране на цялостно познание на света.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява две основни отношения на философията към науките в съвременната философия (XX – XXI в.) – *научен реализъм* (обвързването на философията с природо-математическите науки, с анализа на постиженията на науките, изследване на техните принципи, идеи и методи за постигане на „научна картина на света“) и *метафизика* (философски поглед към света). Препоръчително е да се онагледяват с мултимедийна презентация различните философски възгледи за света. Учителят стимулира учениците да изразят мнението си за обсъжданите философски категории и теории и провокира активност с цел по-добро осмисляне на проблематиката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на философската рефлексия за света в контекста на теориите на Нютон и Айнщайн, Кант, Хайдегер, Бергсон.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителя поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема и сократическия диалог.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 15. Човек и Бог. Творец и творение

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да осмислят християнската философия през Средновековието като преход от космологизма на Античността към разбирането на света чрез отношението *човек – Бог*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- се ориентират в прехода от античното разбиране за света като космос към християнския възглед за света като сътворен от Бог
- научат възгледите за Бог и човек на Августин и Тома от Аквино.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява християнската религия като религия на *откровението*, чрез което отношението *човек – Бог* е саморазкриване на Бог пред хората. Учителят провокира активността на учениците, като им поставя групови задачи да съпоставят и анализират античния космологизъм и християнския възглед за сътворения от Бог свят, от една страна, и от друга – търсенето на истината за света в науката и истината на откровението и религиозната вяра за света. Препоръчително е да се онагледят с мултимедийна презентация текстовете от Библията, описващи сътворението на света. Учителят стимулира учениците да тълкуват текстовете, с което и на практика усвояват понятието *херменевтика*. Учителят насърчава учениците да изразяват мнението си за обсъжданите теми от Средновековната философия – патристика, апологетика, възгледите на Августин и Тома от Аквино, и провокира активност с цел по-добро осмисляне на проблематиката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителя поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 16. Човек и Бог. Божествените имена

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат християнския и философския възгледи за света и човека чрез понятията спасение, време и вечност.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- сравнят религиозния и научния възглед за света и човека
- разберат християнския възглед за смисъла на човешкия живот като надежда за спасение във вечността
- дават примери за и да реконструират познати от историята на философията доказателства за съществуването на Бога.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява кои са предикатите на Бог според християнската религия, какви са аргументите на съмнението, какви са аргументите на вярата. Учениците тълкуват текстовете от Библията, за да разберат и изведат предикатите на Бога, привеждат доказателства за съществуването му като аргументи на вярата и противопоставят аргументи на съмнението, като реконструират познати им от предходните теми научни и философски възгледи за света и човека. Препоръчително е да се онагледява с мултимедийна презентация различните философски възгледи за света: религиозни и научни, като учителят стимулира учениците да изразят мнението си за обсъжданите възгледи и ги подпомага в осмислянето на християнския възглед за смисъла на човешкия живот като надежда за спасение във вечността и научния възглед за света и човека. Едновременно с това учениците разбират философския смисъл на понятията спасение, време и вечност в религията и в науката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на текстовете в темата за света и човека.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог и мисловния експеримент. Възлага за домашна работа есе върху избран фрагмент от Блез Паскал или Фридрих Ницше.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 17. Човек и Бог. Образ и подобие

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да оценят философското значение на идеята за Бога за осмисляне на света и собственото бъдеще чрез смисловите акценти на понятията вяра и разум.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- разбират ролята на вярата и разума в познанието
- да осмислят ролята на религията за формиране на личния светоглед.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа пресъздава библейския разказ за сътворението на човека в последния, шести, ден. Провокира размисъл у учениците за значението на този библейски факт: дали това означава, че човешкото съществуване не може да бъде в неустроен свят, или че човекът е „венец на природата“. Учениците тълкуват текстовете от Библията, като прилагат херменевтични умения и извеждат разбиране за човека, тялото, душата, образа, смирението. Цели се учениците да постигнат разбиране как човекът като личност, свободно самоопределяща се спрямо ценности, формира вяра, убеденост в съществуването на Бог и заедно с това чрез разума си се стреми да прозре вечните истини отвъд променящата се действителност, търсейки смисъла. Учителят насочва към актуализиране и на знанията за моралните ценности от 9. клас.

Препоръчително е да се онагледява с мултимедийна презентация подходящи библейски текстове за визуално подпомагане на процеса на осмисляне на ролята на религията за формиране на светогледа на личността. Учителят стимулира учениците да изразят мнението си за обсъжданите философски категории, теории и възгледи и провокира активност с цел по-добро осмисляне на проблематиката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ и тълкуване на текстовете, като диференцира ролята на вярата и на разума в познанието.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 18. Разум

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат същността на рационализма като философска теория на познанието чрез осмисляне на понятията *разум, метод, рационализъм*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- научат що е рационализъм (Декарт)
- да познаят възникването на култа към разума, науките и методите в Новото време
- да осъзнаят значението на метода за откриване и доказване на истината.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на познавателни процес и неговите възможни основания в разума, запознава учениците с философията на рационализма (Декарт), метода на съмнението и препятствията пред разума. Препоръчително е да се онагледява с мултимедийна презентация. Учителят стимулира учениците да търсят основания за съмнение във възможността на разума да постигне истинно познание и да се аргументират с цел по-добро осмисляне на проблематиката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на *вродените идеи* на Декарт.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог и „Разсъждения върху метода“ (Декарт).

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 19. Опит

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат същността на емпиризма като философска теория на познанието чрез осмисляне на понятията *емпиризм и опит*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- научат какво е емпиризм (Лок)
- разграничават твърдения, основани на опита, и твърденията, основани на рационални принципи.

● Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на познавателни процес и неговите възможни основания в опита, запознава учениците с философията на емпиризма (Лок, Бъркли, Хюм), емпиричните методи на познание (научната индукция), като актуализира знания от логиката. Препоръчително е да се онагледява с мултимедийна презентация. Учителят стимулира учениците да търсят основания за съмнение във възможностите на опитното познание да постигне истина, провокира ги да търсят основания как ни „лъжат“ сетивата и да се аргументират с цел по-добро осмисляне на проблематиката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за разграничаване на емпирично и рационално познание и отношение между тях.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема и сократическия диалог.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 20. Знание

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат значимостта на Коперниканския обрат във философията в спора *емпиризм* – *рационализъм* и да оценят активната роля на познанието и на човека в качеството му на познаващ субект чрез понятията *знание* и *критическо мислене*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- познават решението на Кант за спора *емпиризм* – *рационализъм*
- проявяват нагласа за критично отношение към проблема за произхода и валидността на познанието
- анализират основанията на собственото си мислене.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на коперниканския преврат, който Кант прави в разбирането на познавателния процес като активност от страна на познаващият ум. Обяснява понятието *критика* във философията на Кант и по отношение на процеса на познание. Учителят стимулира учениците да търсят основания за решаване на спора между рационализма и емпиризма в духа на Кант: нашето познание е единство между опит и разум. Провокира ги да търсят основания и аргументи в критичното отношение и философския поглед към познанието, което ни учи на критическо мислене с цел по-добро осмисляне на проблематиката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за осмисляне на знанието като съдържащо истина и на критичното мислене като „път“ към истинното знание.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема и сократическия диалог.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 21. Човекът. Личност и общество

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разграничават личностни и социални аспекти в своята идентичност чрез осмисляне на понятията *общество*, *екзистенция*, *свръхчовек*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- разпознават възгледи за човека като личност и човека като общностно същество, осмисляйки възгледите на Аристотел, Маркс, Ницше и Сартр.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на човешката индивидуалност и формирането ѝ в процеса на развитие на човешкия индивид и утвърждаването на личностната му идентичност сред останалите индивиди в определено общество. Учителят стимулира учениците да изразят мнението си за обсъжданата философска проблематика, като разделя класа на четири групи и им възлага да анализират предоставени им подходящи текстове и фрагменти, характеризиращи възгледите на Аристотел, Маркс, Ницше и Сартр. Учениците следва да изведат в рамките на 5 до 10 мин (по преценка на учителя) характерните възгледи на четиримата философи

за човека като личност и като общностно същество. Всяка група представя на останалите възгледите на автора и изводите, до които са достигнали. За онагледяване може да се използва мултимедийна презентация, чрез която учителят обобщава същностните характеристики.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на обясненията.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог и мисловен експеримент (напр. как би се вписал Аристотел в съвременния свят).

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 22. Език, власт и общество

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат значението на езика за осъществяването на личността в обществения живот да разпознават различни форми на осъществяване на *властта*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- разбират значението на езика за осъществяването на личността в обществения живот, като се запознаят с възгледите на Мишел Фуко, Ортега и Гасет, Витгенщайн
- разбират значението на езика за осъществяването на личността в обществения живот чрез политически и морални норми, чрез езика, чрез тялото
- разберат промените в личното и обществено съществуване в исторически контекст и особено фундаменталните изменения в съвременния глобален свят
- различават и дават примери за отношения на власт.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява значението на езика и властта за осъществяването на личността в обществения живот. Представя подходящи текстове и фрагменти в това отношение от Мишел Фуко, Ортега и Гасет, Витгенщайн и Макс Вебер по групи възлага учениците да изведат същностното разбиране на авторите за функцията на езика за осъществяването на личността и на властта, за политическите и моралните норми и как те се проявяват вербално и невербално. Учителят акцентира върху историческия контекст, в който личното и общественото съществуване се променят и как глобализа-

цията на съвременния свят рефлектира върху общественото и личностното развитие. Препоръчително е да се онагледяват с мултимедийна презентация различните философски възгледи. Учителят стимулира учениците да изразят мнението си за различни примери на отношения на власт и провокира активност в споделяне на личен опит и отношение към съвременни събития с цел по-добро осмисляне на проблематиката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на подходящи текстове и актуални събития, относими към темата.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране на взаимовръзката на понятията *език – власт – общество*.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог и мисловния експеримент.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 23. Човекът. Личност и история

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да оценят значението на взаимовръзката между личността и обществото за тяхното развитие чрез осмисляне на понятията *индивидуализъм, егоизъм, позитивен индивидуализъм, тълпа (маса)*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- откриват механизми за „бягство от свободата“ (Е. Фром) и прояви на конформизъм и позитивен индивидуализъм
- разграничават съвременните представи за човека и обществото от възгледите на предишни исторически епохи
- разбират каква е опасността за личността от нарастване на господството на тълпата.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността и особеностите на развитието човека и спецификата на взаимовръзката *човек – общество* в културно-историческото развитие на света през първобитната община, Античността, Средновековието, Новото време и разграничава тези представи за човека от съвременните. Препоръчително е да се онагледяват с мултимедийна презентация характерните особености на човека през тези епохи. Учителят стимулира учениците да изразят мнението си за обсъжданите характеристики и провокира активност при осмислянето на социалните причини на проявите на индивидуализъм, егоизъм, позитивен индивидуа-

лизъм, „бягство от свободата“, конформизъм, сливане или противопоставяне на тълпата.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на актуални събития, като се цели те да осмислят и да разберат опасността за личността от нарастване на господството на тълпата.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог и философското есе по зададените фрагменти по избор.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 24. Справедливост и власт

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат проблема за справедливостта и легитимността на законите чрез проблематизиране на личен опит и осмисляне на понятията *справедливост*, *легитимност*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- се запознаят с основни концепции за справедливостта и законите чрез възгледите на Платон, Аристотел и Джон Ролс
- анализират казуси, свързани с проблематичността на различни форми на справедливост.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на легитимността на моралните и правни норми, абсолютните ценности в античността чрез възгледите на Платон и Аристотел за справедливостта като идеал за вътрешно хармоничен обществен живот. Учителят постига това разбиране като предостави за анализ текстове от „Държавата“ на Платон и „Политика“ на Аристотел и провокира критично мислене у учениците. Акцентирайки вниманието към хуманизма на модерността, различната културна среда и разбиранията на модерните хора за обществения порядък, учителят насърчава учениците от анализа на философски текстове от „Левиатан“ на Томас Хобс, „Два трактата за управлението“, „Писмо за толерантността“ на Джон Лок, и „Трактат за човешката природа“ на Дейвид Хюм да изведат основните характеристики на *легитимността в Новото време*. В контекста на този анализ се извежда и разбиране за либерализма като основа на съвременните демокра-

ции. Актуализират се знания за етиката на Кант и се прави връзка с философията на либерализма, подчертава се ролята на разума, както за осмисляне, така и за поддържане на обществения порядък. С текстове от „Теория на справедливостта“ на Джон Ролс се илюстрира теоретичното обосноваване на съвременния либерализъм в духа на Кантовата философия. Стимулират се учениците да формулират разбиране за *безпристрастността* като необходимо условие за вземане на справедливи решения – най-вече в областта на законодателството. Текстовете могат да се онагледят с мултимедийна презентация.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ и извеждане на определения.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с дискусиата и работата с текст.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 25. Правни норми

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат същността и регулативната функция на *правната норма и закона*.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- знаят що е правна норма и нейните основни видове
- да различават правни от морални норми.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа прави сравнителен анализ на същността на правната и моралната норма, като формира разбиране за легитимност и легалност. Препоръчително е да се онагледява с мултимедийна презентация спецификата на понятията. Учителят стимулира учениците да изразят мнението си за *валидността* на правните норми, като ги запознава с *естественоправни* теории в Античността и в Новото време и с Кантовата философия на правото, както и с необходимостта от морално легитимиране на законите в *правния позитивизъм*. Учителят провокира споделяне на личен опит и разбиране и анализ на подходящи философски текстове.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ и ги насърчава да формулират понятията *правна норма и закон*.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – уроку за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог и работата с текст.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 26. Човешки права

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат значимостта на човешките *права* в контекста на равенството пред закона.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- оценяват значението на принципа на равенство пред закона
- разбират връзката между индивидуалните права и легитимните форми на задължения.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на човешките права и ценностите на модерността като разглежда правата като нормативно защитени интереси, като са норми, които регулират отношенията между гражданите и властите. Учителят провокира размисъл за правата като цивилизационно достойние като може да онагледи с мултимедийна презентация различните културни модели на поведение и нецивилизационно разбиране и третиране на правата на човека. Учениците формират разбиране за естествените права на човека. Анализират текстове от Декларацията за независимостта на Съединените щати и Всеобщата декларация за правата на човека. Като работят по групи върху текстове, обсъждат и формират разбиране за *граждански и политически права, социални и икономически* и правата, които се отнасят до *качеството на живота*, за защита на правата.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя въпроса за отношението между правата и задълженията на гражданите.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – уроку за упражнение върху темата. Посочват се текстовете от Всеобщата декларация за правата на човека, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 27. Държава. Античност и ново време

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да осъзнаят ролята на държавата като властови субект на правните отношения.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- научат и осмислят възгледите на Аристотел и Платон за държавата
- научат и осмислят възгледите на Томас Хобс, Джон Лок и Жан-Жак Русо за обществения договор.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на държавността и нейните три признака: *управленската функция* на държавата, *суверенитета* и *властовия характер* на управлението. Разграничава двата светогледни типа – домодерен и модерен, като илюстрира първия с възгледите на Аристотел и Платон за държавата, а втория – с възгледите на Хобс, Лок и Русо за обществения договор. Препоръчително е да се онагледяват с мултимедийна презентация различните философски възгледи за държавата, което ще улесни учениците да анализират теориите и да направят извода, че през Античността разбирането за държавността почива на убежденията на хората, изградени върху вярата в абсолютни ценности, които са част от самото устройство на битието, а през Новото време – хората гледат на самите себе си като създатели на ценностите, от които се ръководи тяхното поведение. Учителят стимулира учениците да изразят мнението си за обсъжданите философски възгледи за държавата и провокира активност с цел по-добро осмисляне на проблематиката.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за текстови анализ на възгледите на Платон, Аристотел, Хобс, Лок и Русо.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог и работата с текст.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 28. Демократичната държава

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат същността на демократичната държава и да осмислят *политиката* като начин на упражняване на държавната власт.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- осъзнаят смисъла на идеята за разделение на властите в правовата държава
- разграничават различни форми на държавно управление
- оценяват ролята на други социални актьори в осъществяването на човешките права в съвременния свят.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява същността на държавния суверенитет и видовете държави според суверенитета им. Онагледява с мултимедийна презентация съвременните форми на държавно управление. Като провокира активност у учениците, извежда принципите на демократичната държавност. Извежда демократичния принцип на разделение на властите. Учениците анализират текст от произведението на Монтескьо „*За духа на законите*“ и правят извод за необходимостта от разделение на трите власти. Осмислят и принципа на плурализма и законността, като дават примери от историята на нашата и други страни. Учителят стимулира учениците да изразят мнението си за форми на държавно управление и условията за осъществяване на човешките права в съвременния свят, като предлага за обсъждане актуални събития и факти.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на съвременни казуси за демократично управление.

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема, сократическия диалог и работата с текст.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

ТЕМА 29. Гражданско общество

Вид на урока: за нови знания

Основна дидактическа цел на урока: учениците да разберат важното значение на *гражданското общество* за демократичната държава и възможностите на гражданското общество за влияние върху политическия ред.

Задачи на урока (подцели):

Учениците да:

- познават предпоставките за възникването на гражданското общество и факторите за неговата стабилност
- разпознават различни съвременни форми на гражданско участие (социални движения, интернет, граждански протести и гражданско неподчинение)
- дават примери за случаи на конкуренция и сътрудничество
- проявяват нагласа за социална солидарност и толерантност към различието.

Методи за преподаване и за учене:

Беседа, интерактивни методи, анализ на текст, дискусия, активно слушане

Учебно методически ресурси:

Учебник по философия за 10. клас, електронен вариант на учебника, подходящи текстове и фрагменти, предоставени на учениците от учителя

Указания към задачите в учебника:

Учителят в беседа обяснява възникването на гражданското общество в Античността с гражданското участие във вземането на решения, пряко приложими в държавното управление. Проследява разбирането за гражданско общество в историко-философски план и разкрива идеята на Юрген Хабермас за формирането на гражданското общество в модерния свят като поява на „пространства“ на свободния диалог и публичното изразяване на частни групови интереси. Извежда се разбиране за гражданско общество, което се ръководи и отчита смисъла на различните. Ценността на *различието*, *толерантността* и *публичността* като предпоставки на гражданското общество е изводима от учениците от предоставени от учителя подходящи философски текстове, онагледени с мултимедийна презентация. Учителят стимулира учениците да разпознаят различни съвременни *форми на гражданско участие* като дадат примери със познати им прояви на *социална солидарност* и социални движения, интернет, граждански протести и гражданско неподчинение, като осмислят значимостта на *конкуренцията и сътрудничеството* с държавната власт за развитие на обществото.

Учителят осъществява обратна връзка с учениците, като им поставя индивидуални задачи за анализ на съвременни събития с гражданско участие .

Учениците отговарят на въпросите след темата, за да се установи степента на постигнатото разбиране по темата.

В края на часа учителят поставя задачи за самоподготовка за провеждане на философския семинар – урока за упражнение върху темата. Посочват се текстовете, които ще се обсъждат следващия час, и се поставят конкретни задачи във връзка с философската дилема и работата с текст.

Контрол: индивидуални отговори и решаване на поставените задачи, работа в екип

IV. ТЕСТ ЗА ИЗХОДНО НИВО

1. За начала на философията приемаме:

- А) философското образование
- Б) учудването и удивлението
- В) религиозния морал
- Г) естественонаучното познание

2. Свържете представите за света с техния автор:

А) Светът се състои от атоми	1. Бъркли
Б) Истинният свят е светът на идеите	2. Платон
В) Съществува само онова, което възприемаме	3. Лайбниц
Г) Светът е съставен от монади	4. Демокрит

3. Ако мисълта ни заключава от общото към частното, това е:

- А) дедукция Б) аналогия В) индукция Г) традукция

4. Отбележете в квадратчетата с А характеристиките, отнасящи се до критическото мислене и с Б характеристиките, отнасящи се до логически грешки:

- А 1. позоваване на авторитет
- Б 2. позоваване на мнозинството
- А 3. разпознаване на аргументни заблуди
- Б 4. позоваване на незнанието
- А 5. преодоляване на конфликти
- Б 6. разбиране на връзката между истина и валидност

5. Отбележете срещу твърденията И – ако са истина, и Н – ако са неистина:

- А) Еквивалентността HE е истинна, ако двете предпоставки едновременно са H .
- Б) Дизюнкцията е I , ако поне една от предпоставките е I .
- В) Импликацията HE е истинна при истинен antecedent и неистинен консеквент.
- Г) Конюнкцията е истинна, ако поне една от предпоставките е H .

6. Напишете с думи видовете пропозиции:

- А) SIP _____
- Б) SOP _____
- В) SEP _____
- Г) SAP _____

7. В кой ред са изброени само първоелементи на света в античната философия:

- А) вода, въздух, огън, божество
- Б) вятър, дъжд, вода, земя
- В) въздух, вятър, дух, вода
- Г) вода, въздух, огън и земя

8. Бог е:

- А) вечен, всемогъщ, твори с чудо
- Б) безкраен, разделен, твори с чудо
- В) справедлив, смъртен, твори от нищо
- Г) твори от нищо, краен, човекоподобен

9. Отбележете в квадратчетата с А характеристиките, отнасящи се до рационализма, и с Б характеристиките, отнасящи се до емпиризма:

- 1. знанието има произход в разума
- 2. знанието има произход в опита
- 3. привилегирова индуктивните методи на познание
- 4. всичко, което знаем е благодарение на нашите сетива
- 5. търси скритите начала и основания на съществуващото
- 6. привилегирова метода на съмнението.

10. Отбележете срещу твърденията И – ако са истина, и Н – ако са неистина:

- А) Античното наименование на физиката наричаме метафизиката
- Б) Изменението в позицията на телата е движение
- В) Откриването на истините за света чрез силата на разума наричаме откровение
- Г) Самостояно, самостоятелно битие наричаме субстанция

11. Кое е характерно за християнската философия през Средновековието:

- А) възражда значимостта на свободната воля на човека
- Б) дава космологично обяснение на света
- В) обяснява света чрез отношението *човек – Бог*
- Г) издига идеята за творческата сила на човека

12. Основател на емпиризма е:

- А) Хегел
- Б) Лок
- В) Декарт
- Г) Кант

13. Възможността за влияние, контрол и господство на едни хора над другите е:

- А) сила
- Б) режим
- В) власт
- Г) натиск

14. „Съществуването предхожда същността“ характеризира философията на:

- А) рационализма
Б) екзистенциализма
В) емпиризма
Г) прагматизма

15. Свържете философът с характерното за него понятие:

- А) Аристотел
Б) Ницше
В) Ерик Фром
Г) Маркс
1. труд
2. „бягство от свободата“
3. свръхчовек
4. „политическо животно“

16. За Джон Ролс справедливостта е:

- А) привилегия на благородниците
Б) непостижим идеал
В) социално значима илюзия
Г) безпристрастно взимане на морално или правно значими решения

17. В коя ред са изброени само характеристики на правната норма:

- А) формалност, субективност, институционалност
Б) формалност, институционалност, обвързаност с държавната власт
В) обвързаност с държавната власт, субективност, легалност
Г) институционалност, легалност, субективност

18. Отбележете в квадратчетата с А характеристиките, отнасящи се до правните норми, и с Б характеристиките, отнасящи се до моралните норми:

1. валидност сама по себе си
 2. опосредствана валидност
 3. отнася се до субективния избор на човека
 4. нарушението им се санкционира от съда на съвестта
 5. нормата е санкционирана от държавната власт
 6. прилага се спрямо реални действия

19. Кое е характерно за демократичната парламентарна република:

- А) парламентът упражнява единната държавна власт
Б) парламентът има изпълнителната власт
В) парламентът има законодателната власт
Г) парламентът не позволява политически плурализъм

20. Ако едно общество реализира публичен диалог в отношението си на конкуренция и сътрудничество с държавата, то е:

- А) несвободно общество
Б) нетолерантно общество
В) примитивно общество
Г) гражданско общество

ОТГОВОРИ НА ВЪПРОСИТЕ НА ТЕСТА ЗА ИЗХОДНО НИВО

1. б
2. А4/ Б2/ В1/ Г3
3. а
4. А(1, 2, 4), Б(3, 5, 6)
5. а – Н, б – И, в – И, г – Н
6. частноутвърдителна пропозиция, частноотрицателна пропозиция, общоотрицателна пропозиция, общоутвърдителна пропозиция
7. г
8. а
9. А(1, 5, 6), Б(2, 3, 4)
10. а – Н, б – И, в – Н, г – И
11. в
12. б
13. в
14. б
15. А4/ Б3/ В2/ Г1
16. г
17. б
18. А(2, 5, 6), Б(1, 3, 4)
19. в
20. г

ОСНОВНИ ПОЗНАВАТЕЛНИ И ФУНКЦИОНАЛНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ

1. Анализ на философски текст

Философските текстове засягат важни и сложни теми и затова обикновено се четат по-трудно от художествената литература и от текстовете, които срещаме в медиите.

За да разберем един философски текст е нужно да подходим внимателно.

Философските текстове са „дълбоки текстове“ и изискват да ги прочетем повече от веднъж – целия текст или отделни части. Ако не разберем нещо в текста, не бива да се отчайваме, а да се върнем отново, след като го прочетем целия.

Полезно е да подчертаваме важни места в текста и да си водим бележки. В тях със свои думи можем да правим резюме на казаното от автора или да записваме мисли, които са ни хрумнали по време на четенето. Ценно е да отбелязваме и въпросите, които текстът поражда у нас.

Значението на непознати термини и понятия е добре да проверим в речник или енциклопедия. Същото се отнася и до автори, споменати в текста. В интернет най-популярно е изложението в *Уикипедия*, по-задълбочено – в *Станфордската енциклопедия по философия* (plato.stanford.edu).

Ще разберем по-лесно тезата на автора и детайлите в текста, ако открием от каква философска позиция авторът е написал своя текст. Тя става ясна от възгледа му за човека и света, за познанието и ценностите.

Важно е да открием местата, в които авторът дефинира своите понятия. Да видим с какви аргументи подкрепя своите тези. За да определим личното си отношение към позицията на автора, трябва да отбележим с кои от неговите аргументи сме съгласни и с кои – не. От това ще зависи дали и доколко споделяме неговата позиция. Подкрепата и несъгласието ни могат да бъдат нюансирани – само частично да подкрепяме неговата позиция.

Това ще ни помогне да заемем и лична позиция по темата.

2. Създаване на аналитичен текст

Уменията, които придобиваме при четене и разбиране на философски текст, ни помагат да създадем и собствен текст по философска тема.

Важно е първо да направим *план на темата* (структура) и едва след това да започнем да пишем изложението. Добре структурираният текст ни помага да се изразяваме ясно и по-лесно да бъдем разбрани от тези, които ще четат текста.

Примерна структура:

- Въведение:
 - Разяснение защо избираме тази тема
 - В каква посока възнамеряваме да разгледаме темата

- Изложение
- Разгръщане на темата чрез изясняване на нейните аспекти
- Аргументи в полза на личната позиция
- Представяне на поне една противоположна позиция и оборване на нейните аргументи.

- **Заключение.**

В плана (структурата) на текста частите могат да бъдат дадени с точки и подточки, а подточките с допълнителни подразделения. Това помага да постигнем максимална яснота в нашата позиция и убедително да представим нейните аргументи.

Всеки параграф от текста трябва да е посветен на отделен елемент (аспект) от нашата позиция и на аргумент в нейна подкрепа.

В края на всяка част е добре да има посочване на връзката с началото на темата и прехода към следващата (*дотук разгледах това, сега преминавам към...*). Това помага на читателя да се ориентира в разгръщането на темата.

Полезно е да приведем пример, който да обясним чрез нея. Позицията ни ще е още по-убедителна, ако представим и контрааргумент, който да опровергаем.

В заключението трябва да има резюме на нашата позиция и на основните аспекти от нея и на главните ни аргументи в нейна полза. В него могат да се посочи също какво следва от тази позиция и какви продължения може да има тази тема.

Добре е да се избягват смели обобщения и да не употребяваме думите *всеки, всички, винаги, никога*.

3. Участие в дискусия

Дискусия, или дебат, е обсъждане, в което централно място заемат аргументите на страните. Дискусия се провежда при спазване на правила – регламент на дискусията.

Регламентът трябва да осигури равноправие на участниците.

Добре проведената дискусия изисква от участниците:

- Съгласие за темата
- Приемане на регламента
- Уважение към другата страна
- Честност при водене на спора
- Приемане на решението на арбитъра.

4. Анализ на казус

Анализът на казус е изследване на нещо съвсем конкретно – случай, ситуация, личност, общност. Анализът на казус е предизвикателство пред нашата интелигентност и пред способността ни да си сътрудничим.

Анализ на казус е интерактивна форма на работа, чрез която формираме у учениците познавателни и функционални компетентности за справяне с конкретни проблеми и ситуации с помощта на неформалната логика и критичното мислене. В работата си по казус ученикът практически усвоява уменията да разпознава философски или етичен проблем в дадена ситуация, да анализира, осмисля, оценява и аргументира свои решения с оглед евентуалните последици от тях. Така учениците ще могат да свържат знанията си по една тема с практическото им приложение в конкретни ежедневни ситуации.

Анализът на казус позволява ученикът да формира и развие: аналитични компетентности, компетентности за разрешаване на проблемна ситуация, компетентности за работа в екип, организационни компетентности, комуникативни компетентности.

Учителят трябва да подготви добре анализа на казус, за да постигне тези очаквани резултати.

Какво е необходимо?

На първо място, да направи **инструкция**. Учителят ясно поставя:

- *целите* (учениците трябва да разпознаят философския/етичния проблем, за да обосноват как биха постъпили в представената ситуация, аргументирайте се с оглед на евентуалните последици от взетите решения)
- *изискванията за работа* (може да се работи по групи или индивидуално. При работа по групи се излъчва говорител. Групите са формирани на случаен принцип, което поставя учениците в реалните житейски условия, при които човек не винаги избира с кого ще работи. Това изисква той да се адаптира към другите, да прави компромис, да се съобразява с тях, да синхронизира собствения си ритъм с този на другите от групата, т.е. да усвоява компетентности за работа в екип. Учителят трябва да съобрази броят на учениците в една група да не е прекалено голям, защото не биха могли всички да вземат участие в обсъждането, ще се изолират и дезинтересират)
- *разпределение на ролите* (всяка група избира говорител, който представя на останалите групи решенията, до които групата е достигнала, аргументите и евентуалните последици/следствия от решенията. Член на групата може да следи времето. Ролите трябва да са така разпределени, че учениците да общуват интензивно и да достигнат до общо решение)
- *времевата рамка* (напр. 20 мин за работа и 1 мин за представяне на резултата за всяка група, което би позволило в рамките на 1 учебен час да се постигнат целите на упражнението). Представянето на резултатите на всяка група поставя учениците в конкурентна среда и ги учи да уважават труда на другия, защитавайки своята позиция и решение. Учениците могат взаимно да се оценяват и да развиват критично мислене.

Учителят прави *обобщение*, което е приемливо за класа на база изказванията на отделните групи.

На второ място учителят представя **текста на казуса**. Учителят излага проблема в ситуация, която е близка до манталитета и интересите на учениците.

С оглед на това, че учениците нямат богат житейски опит и за да бъде по-организирана и ефективна работата им, учителят може да насочи учениците с конкретни въпроси, които да подпомогнат анализа. Например:

Как би постъпил в подобна ситуация? Опишете с максимум 10 – 15 изречения поне два варианта на решение/начин на действие.

Защо смятате, че така е правилно да се постъпи? Изложете поне по 3 аргумента за всеки вариант.

Какви ще са последиците от вашите действия във всеки от посочените варианти? Изложете поне три аргумента защо смятате така.

На трето място учителят дава **оценка** – какво и доколко е постигнато с упражнението, постигнати ли са целите?

Учителят обобщава и оценява до каква степен са постигнати очакваните резултати (разпознат ли е философският/психологическият проблем в ситуацията, анализирана ли е; избрани, сравнени и аргументирани ли са възможните варианти за решение и действие; обмислени ли са последиците; избран ли е най-удачният от вариантите за действие с оглед на евентуалните последици).

5. Работа по проект

Работата по проект, приложен в учебния процес, позволява осъществяване на проучване по теми, справяне с проблем или ситуация самостоятелно или в екип. Крайната цел е ученикът с помощта на учителя съзнателно да усвои умение за проектиране като средство за разбиране, реакция и справяне с различни ситуации и проблеми – теоретични и практични, и да създаде своя представа за живота, да определи мястото си в него и да може да го отстоява.

Амбицията ни е чрез усвояване на нужните знания и умения ученикът да знае и може с желание да навлиза в живота на зрелите хора чрез проект и проектно мислене. Всъщност проектното поведение е технологията за най-ефективно използване на ресурсите. Оразмеряването, организацията и положителният ефект от използването на времето, знанията, технологиите, хората с техните качества и умения като ресурс е първият житейски опит, който всички ние, учители и ученици, натрупваме в рамките на обществената си дейност главно чрез създаване и реализация на проекти.

Задачата на учителя е да използва максимума от вродените способности на учениците да прогнозира и да създават все нови и нови неща, възпитавайки у тях непрекъснат глад за проектиране и усъвършенстване на тези си способности. Новите знания трябва да се срещат с проблемите в процеса на преодоляване на трудностите. Проектирането е творчески процес, който обаче става реалност когато се формализира и стандартизира. Предлагаме „формат“, с който да подпомогнем проектната дейност на ученика. Форматът е съобразен с изискванията на регламента на олимпиадата по гражданско образование за възрастова група IX – XII клас.

В това отношение препоръчваме, за да съставим проект, да обединим отговорите на следните въпроси:

1. Каква идея/замисъл искаме да осъществим?

Идеята очертава общите контури на замисъла. В процеса на нейното разработване и развитие тя се конкретизира и придобива формата на план за действие.

2. Кои проблеми ще решим с реализирането на проекта? Кои възможности ще оползотворим?

Проблемът е несъответствие, противоречие. При създаването и развитието на проекта ние имаме пред вид различни групи проблеми:

- Проблеми, които искаме да разрешим с реализирането на проекта
- Проблеми, които трябва да решим в процеса на реализиране на проекта
- Проблеми, които ще да възникнат в резултат от реализиране на проекта.

3. Какви цели си поставяме? Какви резултати искаме да постигнем?

Целите са идеален образ на желаното бъдеще. Тъй като човешката дейност е целево обусловена, формулирането на ясни и добре обосновани цели допринася за ефективността на човешката дейност. При формулирането на целите на проекта ние следваме определени правила. Целите трябва да са свързани с проблемите,

които искаме да решим (възможностите, които искаме да реализираме). Целите трябва да бъдат: ясни, конкретни, добре формулирани, обосновани, реалистични, постижими, законосъобразни, измерими – на всеки етап от реализирането на проекта да разберем докъде сме стигнали, приемливи – за членовете на проектния екип и за целевата група.

4. Към кого е насочен нашият проект? Кой ще се възползва от постигнатите резултати? (Целева група)

Ясното дефиниране на целевата *група*, на това *за кого работим и кого ще засегнем* ще ни помогне да конкретизираме първоначалния замисъл (идея) и за по-точното идентифициране и описание на проблемите.

5. По какъв начин ще решим проблемите? Как ще оползотворим съществуващите възможности? (Подход, стратегия)

Сравняването на индивидуалните и екипните решения на една и съща задача дава възможност да се осъзнаят различията или общото в подхода и стратегиите за постигане на целите.

6. Какви задачи трябва да изпълним, за да постигнем желаните цели? Какви дейности трябва да реализираме?

За да постигнем дадена цел, ние реализираме множество взаимно свързани дейности, изпълняваме конкретни задачи. Дейностите се структурират така, че изпълнението им осигурява относително завършен резултат.

7. Кога започва и кога завършва проектът? График за изпълнение на отделните дейности. Времеви измерения.

Начало и край има както цялостния проект, така и отделните дейности (задачи). Времевите измерения на проекта се управляват посредством различни инструменти (напр. Диаграмата на Гант, обратното планиране). Същността им е изработване на работен график, който включва всички дейности и тяхното „разположение“ във времето.

8. Какви ресурси са ни необходими, за да реализираме успешно проекта? Как ще ги осигурим?

Отговорността за ресурсите е изцяло ваша! Мислете като мениджъри, когато осигурявате ресурсите:

- Пари (финансови средства)
- Материални средства – сгради, обзавеждане, техника, оборудване...
- Технологично познание (какво и как ще се осъществи)
- Управленски познания, умения, опит
- Информация, информационни източници
- Специалисти, експерти, които мога да привлече или с които да се посъветвам
- Контакти
- Подходящи хора, които знаят, могат и искат; добър работен (проектен екип)
- Обществена подкрепа
- Достатъчно време
- Добър проект
- И още...

9. С какъв работен екип ще реализираме проекта?

Екипът е група от хора, които взаимодействат постоянно и ефективно за постигане на общи цели. Добрият екип стимулира индивидуалното участие в общата работа и дава възможност да се постигне системен ефект – чрез общата работа да постигнем резултат, който не е по силите на никой от отделните членове на екипа.

10. Какво трябва да направим, та постигнатите резултати да са устойчиви?

Важно е да помислим как да запазим и възпроизведем ценния резултат, който сме постигнали. Въпросът за устойчивостта на постигнатите резултати има множество измерения. Когато разглеждаме целите (резултатите) на проекта като *промяна*, ние трябва да се питаме как трябва да закрепим тази полезна, ценна промяна.

11. Как ще отчитаме напредъка на проекта?

Изработването на критерии за етапна оценка на постигане на целите на проекта ще ни помогнат да се ориентираме докъде сме, доближаваме ли крайния резултат. При проектирането трябва да предвидим *трудностите и рисковете*, които можем да срещнем, как ще ги преодолеем, да подготвим алтернативни решения.

12. Как ще управляваме проекта?

Управлението на проекта включва дейностите *планиране, организиране, ръководство и контрол*. Това са дейности, необходими на всеки етап от жизнения цикъл на проекта. Чрез тези дейности осигуряваме добър баланс между отделните елементи на проекта. Умелото управление води до постигане на целите на проекта по ефективен начин.

*Иван Георгиев Колев, Росен Любомиров Люцканов
Райчо Вангелов Пожарлиев, Пламен Матеев Макариев
Христо Петков Стоев, Розелина Гюрова Найденова-Пириндева*

**КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ
ПО ФИЛОСОФИЯ
за 10. клас**

Редактор *Елена Томова*
Графичен дизайн *Петко Минчев*
Коректор *Чавдар Ценов*

Българска. Издание първо, 2019
Формат 70×100/16. Печатни коли 2,65

Издател „КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД
1574 София, ул. „Никола Тесла“ № 5, BSR 2, ет. 4
тел.: 02/80 61 343

e-mail: ik.anubis@anubis.bg, www.anubis.bg

ISBN 978-619-215-458-5

ISBN 9786192154585

9 786192 154585

Klett